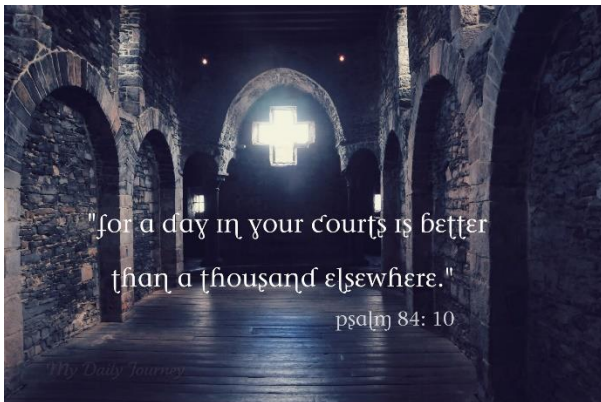

Bewaker van het heilige

Zondagmorgen 2 juni 2024, Sint-Catharijnekkerk, ds. Eibert Kok
Lezing Psalm 84

Vandaag is een bijzondere zondag, omdat we vandaag na een dienstverband van meer dan 25 jaar afscheid nemen van onze koster Ina.

Een kerkdienst in het teken van de koster.

Maar één keer eerder heb ik dat meegemaakt: een kerkdienst in het teken van de koster.

Toen ik daarbij stilstond, dacht ik: is dat niet vreemd?

Juist omdat een koster zo'n cruciale rol vervult in de kerk. Komt dat omdat een koster haar werk meestal in stilte doet? Alleen als er iets niet goed gaat, wordt er ineens verschrikt gekeken: waar is de koster? Als alles goed gaat, dan is de koster meestal onopvallend aanwezig. Niet 'in the picture'. En toch, onmisbaar voor de liturgie! Dan is het goud waard als je een goede koster hebt.

Vandaag bedanken we Ina voor al die jaren gastvrijheid, want dat is, denk ik, een kernkwaliteit die een koster moet hebben, gastvrijheid, zeker naar mensen toe die niet of nog niet zo bekend zijn met de situatie. Ik herken dat wel, als ik ergens moet zijn, in een kerk waar ik de weg niet weet, dan is het weldadig: dat er dan een koster is die je gastvrij verwelkomt, waardoor je je welkom voelt en al snel op je gemak.

Wat is een koster?

Het woord komt van het Latijnse woord *custos*, wat zoiets betekent als bewaker, beschermer, bewaarder. De voorzitter van het bestuur van de Bedevaartskerk hier in Brielle wordt nog met dat Latijnse woord aangeduid: *custos*.

Ook al is het misschien ook wel een taak van de koster om te zorgen dat er geen zaken ontvreemd worden of andere gekke dingen gebeuren, zoals er soms bewakers rondlopen in grote winkels of bij evenementen, security, toch is dat niet de kerntaak van een koster.

Wat moet een koster bewaren, bewaken?

Het heiligdom. Ik gebruik met opzet dat woord. Een kerk is op de een of andere manier een heilige ruimte, zeker zo'n eeuwenoude kerk als deze.

Als je hier binnen komt, voel je op de een of andere manier dat je in een speciale ruimte komt, niet zomaar een ruimte, maar een ruimte met een speciale sfeer,
waar nog de wolk gebeden hangt van wie zijn voorgegaan...

Zal dit een huis, een plaats zijn waar de hemel opengaat?

Naar mijn overtuiging ligt daar de betekenis van het woord koster. Wat die moet bewaken, bewaren, beschermen is de plek van de eredienst, waar de liturgie gevierd wordt.

Eén van de belangrijkste functies van de koster is dat zij ervoor zorgt dat voor de liturgie, dus voor de vieringen, de kerkdiensten alle attributen klaargezet zijn en alles in orde gemaakt is, *zodat de liturgie gevierd kan worden*. Een functie allereerst ten dienste van de eredienst, de liturgie. Zó is de koster de beheerder van het kerkgebouw, met hart en ziel.

Toen alweer jaren geleden de koster van de Ontmoetingskerk in Naaldwijk, waar ik toen dominee was, stopte en vervangen werd door een beheerder, die wel het gebouw zou beheren, maar geen koster zou zijn op zondag, heb ik me daartegen verzet, tevergeefs. Het kerkgebouw dat was en is er allereerst voor de eredienst, de dienst aan God, de lofprijzing, de aanbidding, het gebed, is er om het Woord te horen en te overdenken. Heilige ruimte, een ruimte die uitnodigt daartoe, een ruimte waar het heilige gebeurt. Prachtig om daar bewaarder, bewaker, beheerder, behoeder te zijn: koster!

Tegelijk moeten we nuchter zijn en zien we dat het gebruik van kerkgebouwen verandert. Daarmee veranderde ook de functie van koster.

Het kerkgebouw moest multifunctioneel worden, en daarmee werd de functie van koster ook uitgebreid, multifunctioneler.

Van een koster wordt veel gevraagd. Op de gekste tijden. Want, dat is denk ik ook belangrijk werk, kerk-zijn is niet alleen iets op de zondag, maar er zijn ook allerlei activiteiten door de week.

En wat we de laatste jaren steeds meer zijn gaan zien is dat kerkruimtes verhuurd worden voor allerlei andere activiteiten. De koster werd steeds meer de beheerder en steeds minder koster. Zeker wat betreft tijdsbesteding.

Zoals gezegd: Ikzelf hecht eraan dat een koster vooral ook kóster is, behoeder van het heilige.

Toen ik erover na zat te denken wat nu een passend Bijbelgedeelte zou zijn voor vandaag, kwam als eerste het Bijbelgedeelte bovendien van de tempelreiniging, als Jezus de handelaars en de geldwisselaars wegjaagt uit de tempel en daarbij de woorden spreekt: Mijn huis moet een huis van gebed zijn maar jullie hebben er een rovershol van gemaakt. Volgens het Johannesevangelie denken de leerlingen van Jezus bij dat gebeuren aan een psalmcitaat: 'De hartstocht voor uw huis zal mij verteren.'

Nu is de tempel niet hetzelfde als een kerk, niet één op één vergelijkbaar, maar toch zeker zijn er punten van vergelijking. Plekken die allereerst er neergezet zijn voor de eredienst, een huis van gebed. Hoe ga je daar mee om? Wat doe je daar wel en wat doe je niet?

Interessante vraag, zeker ook met het externe gebruik van de kerk.

De koster speelt daarin een rol, want die moet in opdracht van de kerkelijke gemeenschap het kerkgebouw beheren, en het is goed als een koster hartstocht heeft voor dit huis – mooi woord, hartstocht, met hart en ziel je daarvoor inzetten.

Toch vond ik dat niet de goede tekst voor vanmorgen. Passender vind ik psalm 84.

"Hoe lieflijk is uw woning, HEER van de hemelse machten."

Uw woning. Het is het huis van God. GóD woont daar. Op de één of andere manier.

Niet zoals wij mensen in een huis wonen. Soms zijn we wel thuis en soms niet. Maar anders. Hij is daar aanwezig. Hoe? Dat is niet zo gemakkelijk te pakken, of misschien wel helemaal niet te pakken. Toch wordt het opgemerkt, dat God er is: Als mensen bidden, zingen, offeren, Gods woorden overdenken, vieren, stil zijn, een kaarsje aansteken, iets schrijven in het gebedenboek.

Dat kan toch ook ergens anders? Ja, dat kan, zeker. En toch is het heel anders als je dat doet op een plek die speciaal daarvoor gebouwd is en ingericht, waar anderen je meenemen in het gebeuren, waar dat wat er gebeurt je als het ware vanzelf richt op God, waar de wolk gebeden hangt van wie zijn voorgaan.

De tempel, op de een of andere manier woont God daar. Nu is de tempel uniek. Voor alle gelovigen in en buiten Israël was er maar één tempel: in Jeruzalem.

Wij als protestanten kennen zo iets niet. Onze rooms-katholieke geloofsgenoten kunnen misschien nog iets vergelijkbaars ervaren bij de Sint-Pieter in Rome.

Ook al kennen we als protestanten zo iets niet, en is de plaatselijke kerk veel dichterbij en misschien minder speciaal, toch noemen we dat: het huis van God. God woont daar. Op de een of andere manier is hij daar aanwezig. Daarom vond ik psalm 84 mooi om te lezen vandaag.

“Beter één dag in de voorhoven van uw huis
beter op de drempel van Gods huis
dan duizend dagen daarbuiten.”

Nu kan ik me voorstellen dat je als koster, als je duizenden dagen in het huis van God zit, het ook wel prettig vindt om een aantal dagen per jaar daarbuiten te zijn. Vakantie noemen we dat. Natuurlijk, daarover gaat het hier niet.

Het gaat hier over de pelgrim, die naar Jeruzalem komt om er samen met anderen het Paasfeest of het Loofhuttenfeest te vieren; levende herinneringen aan de tijd dat Israël onderweg was naar het beloofde land en in tenten woonde in de woestijn.

De loofhut symboliseert het menselijk bestaan in zijn kwetsbare vergankelijkheid: palmblederen die aan de boom sterk zijn verdorren al snel in de hete zon als ze van hun wortels zijn losgeraakt.

Al wonen wij in huizen, we ervaren wel degelijk onze broosheid. Juist in die broosheid, die kwetsbaarheid is het verlangen sterk naar God. God, ons schild, zo wordt God in de psalm genoemd. Een schild. Geen speer, geen zwaard. Een schild, dat beschermt.

Om dat weer te ervaren trekken de gelovigen op naar de tempel in Jeruzalem.

Dat verlangen trekt mensen als het ware daar naartoe.

De dichter van deze psalm wordt dan geraakt door vogeltjes, die niet verloren door het luchtruim zweven maar een plekje vinden dat groot genoeg is om hen tot hun onderkomen te dienen.

*Zelfs de mus vindt een huis
en de zwaluw een nest
waar ze haar jongen neerlegt,
bij uw altaren, HEER van de hemelse machten,
mijn koning en mijn God.*

Zoals de mus een plekje vindt, en de zwaluw, nestwarmte bij de tempel van de Heer, zo mogen wij mensen thuiskomen bij God. Als vogels van de Heer mogen wij nestwarmte en geborgenheid ervaren. Daarheen is de pelgrim onderweg, zoekend naar nieuwe kracht van de Heer.

Dit verlangen van de dichter krijgt al een antwoord vóóordat hij in de tempel komt – dé plaats van de ontmoeting – doordat hij onderweg die vogels ziet en eraan denkt hoe die vogels in het huis van God hun plekje vinden, nestwarmte, zo wil hij God weer ervaren als hij in het huis van God zal komen.

Vogels van verschillende pluimage zijn het.

De zwaluw die zijn nest bouwt tegen de muren van huizen en de beschutting opzoekt. Als mensen die de beschutting als vanzelf opzoeken. En de mus die als een vrijbouter brutaal zijn eigen gang gaat en maar wat rondfladdert, zo'n straatfiguur.

Mensen zijn heel verschillende vogels, voor elkaar soms vreemde vogels, maar allemaal figuren die niet zonder nestwarmte kunnen leven.

Zo is het huis van God de plek waar mensen naartoe trekken.

Toen, in Israël was de reis naar Jeruzalem vaak een barre tocht. En in de tijd van het Loofhuttenfeest was het vaak droog en heet. En toch, het deert de pelgrim niet of nauwelijks, want het doel van de reis maakt hem de reis licht:

*Trekken zij door een dal van dorheid,
door hen verandert voor het in een oase (!);
rijke zegen daalt als regen neer.
Steeds krachtiger gaan zij voort
om in Sion (Jeruzalem) voor God te verschijnen.*

Het is die pelgrim, die bijna heel het jaar ver van Jeruzalem werkt en woont, en die dan één keer per jaar de warmte van het huis van God in Jeruzalem ervaart, die zegt:

“Beter één dag in uw voorhoven dan duizend dagen daarbuiten.”

Want daar tankt de pelgrim bij, komt die op verhaal, ervaart die Gods kracht.

En als die dan teruggaat, dan laat die de nestwarmte van de Heer niet achter zich, daar in het huis van God, nee die nestwarmte van de Heer gaat met hen mee.

Van kracht tot kracht gaan zij voort.

De tempel, huis van God. De kerk, net zo: huis van God.

Daar is de werkplek van de koster, een prachtplek.

Tegelijk is die koster voor de manier waarop die haar taak kan vervullen afhankelijk van hoe héél die kerkelijke gemeenschap het kerk-zijn invult en vorm geeft.

Dat is altijd belangrijk, maar dat wordt nog belangrijker nu we met het afscheid van Ina geen nieuwe betaalde koster in dienst nemen.

Hoe kunnen wij met elkaar behoeder zijn van deze ruimte, deze heilige ruimte, deze ruimte waar het heilige gebeurt?

Ik merk dat we op dit moment heel veel bezig zijn met het gebouw. Hoe gaan we verder met ons kerkgebouw? Ik zie vrijwilligers die zich de benen uit het lijf lopen, met hart en ziel zich inzetten. Laten we dat *met elkaar* doen, *met elkaar* ons inzetten om, zoals het dan genoemd wordt, dit religieus erfgoed te behoeden, maar laten we ons niet blindstaren op steen en hout en glas, hoe mooi ook, maar ons telkens weer richten op die Ene die daar wonen wil, door wie deze ruimte een heilige ruimte wordt, een plek waar wie hier komt ervaren kan: God, de Heer is een zon en schild.